

ráfizetett, sokan kétségbe vonták, de én fölteszem róla, hogy így volt, s egyszersmind azt is, hogyha tette, bizonyosan tudta, hogy miért tette és soha meg nem bánta. Gazdag, egyszerű és okos ember volt Korbuly Bogdán, s ennek meg is volt az eredménye: a színészek soha nem aggódtak fizetésükért."

"Pár évre rá a színház körüli érdemeiért nemesi oklevelet kapott 'lompérti' előnévvel. Bementem hozzá gratulálni. - Hagyja el, - szólt -, itt van a fiókban, föl se bontottam. Hát most nemesebb vagyok én, mint azelőtt?"

Korbuly körében található például egy *Gajzágó Joachim* nevű orvos ezredes. Ez is bizonyítja, hogy a XIX. század közepére-második felére az erdélyi örmények kitortek a szűk "kalmárkereskedő-kézműves" világból és egyre többen választottak értelmiségi pályát és foglaltak el magasabb hivatalokat - fejezte be érdekes előadását *Enyedi Sándor*.

Kiadványaink, ajánlott könyveink

Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok Geneológiája - 1.000 Ft

Szongott Kristóf: Szamosújvár Monográfiája I: IV (kötetenként 1.500 Ft.)

Avedik Lukács: Erzsébetváros monográfiája (fénymásolat) - 2.000 Ft

Fancsali János: Viski János Fiatalkori évei - 800 Ft

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1997. évkönyv -1.000 Ft

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1998. évkönyv -1.000 Ft

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1999. évkönyv -1.000 Ft

dr. Száva Tibor Sándor: A csíkszépvízi SZÁVA család - 900 Ft

Az örmény katolikus egyház története és művészete - konferenciakötet -1997. november 20-22.

Bp., 1.500 Ft

Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örmény-katolikus egyháza és identitástudata régen és ma -1999. nov. 20-21. Szamosújvár, konferenciakötet -1.500 Ft

Máramarosi havasok Millennium - Máramarosi írók, költők antológiája /Máramaros 2000/ - 500 Ft

Gudenus János József: Az örmény származású magyar nemesi családok geneológiája /színes címerrajzokkal/ - 5.000 Ft (korlátozott példányszámban)

Rendelést felvesszünk!

A könyvek megvásárolhatók az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén, Budapest, I. Donáti u. 7/a. Telefon: 201-1011.

Fogadódó minden szerdán 16-18 óra között.

Karácsonyi olvasmányul két érdekes írásból közlünk részleteket. Mindkettő a kolozsvári színházhoz (s így a novemberi klubesten elhangzott előadás témájához) kapcsolódik. Az első részlet *Dávid Antal Az első felvonás* című, a színház születését megjelenítő regényéből származik, amelynek főhőse *Kótsi Patkó János*.

Ez volt a kezdet...

A második a két világháború közötti direktor, **Janovics Jenő** *A Farkas utcai színház* című, színháztörténeti visszaemlékezésének néhány részlete.

Ez volt a vég...

Dávid Antal:

Az első felvonás

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1982)

(részlet)

Zsibóra tart a szekér, mert megmondta a báró, ha kilép az ezredből, látogassa meg őt, fontos beszéde van vele. Ha jól sejti, nem lesz ideje hazamenni Magyarfrátára s beállni apja helyett a gazdaságba. *Fejér János* is hívta Kolozsvárra, mert megalakult a játszó társaság. Zsibóról tehát Kolozsvárra megy. Izgalom tölti el erre a gondolatra, mert a gazdálkodás egyhangú és unalmas, jobb lesz színházat játszani, ha már itt az ideje. Úgy látszik, *Aranka György* nemhiába szónokolt a legutóbbi országgyűlésen. *Wesselényi* is szót ejtett róla, azt mondta, támogatni fogja a társaságot.

Valószínű, hogy ebben az ügyben hívatta Zsibóra.

A szekér délben érkezett a kastély elé. A kéményekből halvány füst szállt. János elévette a tárcáját és kihúzott belőle egy névjegyet. A lépcsőn egy hajdú s egy fiatal nő jött lefelé a vendég fogadására. A névjegyet a lány kezébe nyomta.

- A méltóságos báró úr már várja a kapitány urat, tessék bejönni!

Egy hideg előszobában elvették a bekecsét, aztán belépett a vendégszobába, amelynek az ajtaját a lány kinyitotta előtte. A sarokban faragott ágy, közepén asztal, két szék, ruhásláda. A kandallóban lobog a tűz, egy pamlogon hatalmas medvebőr kínál jó fekvőhelyet. Az asztalon hályogos üvegben valami szesz, mellette néhány pohárka. Jött a hajdú, az útiládát hozta. Gyorsan megtörülte a vendég csizmáját.

- Már terítve van, tessék az ebédlőházba menni! - szólt be a szolgáló.

Levette a mentéjét, kezét mosott. Már nyúlt a pálinkásüvegért, hogy egy kortyot igyék, aztán meggondolta. Rendbe szedte magát, és elindult, hogy megkeresse az ebédlőt. A folyosó fehérre meszelt falán régi fegyverek, sötét arcképek, az ablak mellett fali polcon virágcserep, bő zuhatagban omlik belőle egy dús folyondár. A sarkon most fordul be a szobalány.

- A második ajtó jobbra! - igazította útba. Kopogtat, aztán belépik. A szoba közepén terített asztal, két személyre. Szemben a *Wesselényi István* arcképe. Tudta, hogy a házigazda nagyapját nézi, a híres naplóíró, aki Erdély történelmére vonatkozó feljegyzéseivel vált híressé. Kinyílt a szemközti ajtó, és belépett a nagyúr. Jánosnak az jutott eszébe, amint egyszerű mentéjében, széles vállai fölött bozontos fejét hordozva közeledett *Wesselényi*, hogy csakugyan vastag. De elnyomta kajánkodó érzéseit, és tisztelettel meghajtott a fejét.

- Hozta isten, domine Kótsi! Már két napja várom.

- Csak tegnap kaptam meg az obsitot, méltóságos uram.

- Jól van, fő, hogy megérkezett. Ülünk le ebédelni! A feleségem gyengélkedik, ő nem ül asztalhoz.

Egy huszárméntés hajdú hozta a levest. A házigazda intett.

- Tálaljon magának!

Aranyló húsleves, cérnavékony laskával. Utána a sóba főtt, vagyis a levesben főtt tehénhús sok zöldséggel, főtt krumplival, ecetes tormával. Szótlanul ettek, *Wesselényi* bízta a vendégét.

- Igyék negyven csepp bort, Kótsi, ahogy szokás. Én nagyon ritkán iszom szeszest italt, fűszert sem igen használok, úgyis elég sűrű a vérem. Hirtelen haragú vagyok, s ha elfog a méreg, nem tudok uralkodni magamon. Sokszor teszek olyat, hogy később megbánom.

- Az ember nem mindig tud parancsolni magának.

- Dehogynem! Aki ura önmagának. Sajnos, nagyon sokáig kell gyakorolni - mondotta a nagyúr, és letette a villáját, a János szemébe nézett. - Nem beszélnek így önmagáról, ha kegyelmed holmi idegen volna, de nem ma ismertük meg egymást.

- Megtisztel méltóságod.

- Ne udvariaskodjék! És ne méltoságozzon!

- Köszönöm a meghívást is.

- Jó, hogy szólt. Még elfelejtettem volna, amiről beszélni akartam kegyelmeddel. A játszókról van szó. Tudja-e, hogy megkapták az engedélyt a kormányszéktől?

- *Fejér Jánostól* tudom. Hívott, hogy álljak közélük.

- Bene! Én is azt tanácsolom. Fordított-e valamit mostanában?

- *Lessing Emilia Galotti* című tragédiáját.

- Én a múlt héten kaptam meg Lipséből a *Hamburgi dramaturgiát*. Hozzá is kezdtem olvasni, de úgy látom, inkább kegyelmednek való. Hatalmas drámaelemzések vannak benne, alaposan

magyarázza Arisztotelésznek a szomorújátékról írott elméletét. Shakespeare olyan műveire is hivatkozik, amelyeket én nem ismerek. Azt hiszem, kegyelmednek hasznos olvasmány lenne. Ha akarja, vigye el magával. És az a fontos, hogy dolgozzék, legyen mit játszaniuk!

Ebéd után megfogta János karját, úgy kísérté egy kisebb szobába. Ennek a falait mennyezetig könyvespolcok takarták. Kényelmes karosszékek, egy hosszú asztal. Leültek. Az ajtó melletti falon pipatórium, arról választottak, az asztalon kis szitában állt a sárga érmelléki dohány, megtömték, rágyújtottak. A hajdú feketekávét hozott, aztán becsukta maga mögött az ajtót.

- Nem próbált még eredeti darabot írni?

- Még nem, de van néhány témám, amit fel lehetne dolgozni. Csak legyen, hol előadják.

- Lesz!

- Annyira bízik báró úr a játszó társaságban?

- Igen, mert fiatalok. Nagyon akarják, tehát meg is fogják valósítani.

- A fiatalság egymagában kevés. Ezt már magam is tudom, hogy elértem a harmincadik évemet.

- A pénzre gondol? Meglesz az is. Én mondom.

Wesselényi kiitta a kávéját. Egy ideig hallgatott, aztán lassan azt mondta:

- Azt izenem a társaságnak, hogy bátran vágjanak neki, én segíteni fogok.

János szinte felkiáltott örömeiben. Nagy dolgot mondott Wesselényi, ennek a pár szónak következményei lesznek. Nagy dolog, hogy éppen neki tette ezt a kijelentést, mintha rábízta volna az elhatározását.

- Úgy értsem, hogy...

- Ahogy mondtam. Itt az ideje, hogy elkezdődjék a játékszini élet. Pest-Budán csak kínlódik *Kelemen László*, kevés ott a magyar, s a mágnások nem törődnek a magyar nyelvvel.

Meghúzta az ajtó mellett függő csengőzsinórt, bejött a hajdú.

- A kapitány úrnak bort, nekem vizet hozzál.

- A báróné, remélem, nem komoly beteg? - kérdezte János.

- Fejgörcse van. Mindig gyötri, amikor változik az idő, vagy szél kerekedik. Asszonyoknál gyakori az efféle, pedig Ilona nem szokott kényeskedni. Eleget kiállt hatodfél évig, amikor én Kufsteinban voltam.

- Hallottam, keserű sorsa volt szegénynek.

- A két leánykát még most is siratja. Hogy áttért a kálvinista hitre, amíg én be voltam zárva, a papok folyton zaklatták. A leánykákat katolikusnak akarták nevelni. Minden birtokomat zár alá vették, a feleségem szegényen s hontalanul bujdosott. Végül Bécsben talált menedéket *Teleki Samu* grófnál, onnan harcolt az én kiszabadulásomért. Keserves élet, megértheti kegyelmed...

János lehajtotta a fejét, nem szólt. Soha nem hallotta még a nagyurat hosszan beszélni, ilyen őszintén feltárni keserű emlékeit. Még diákkorában hallotta, azért zárták Kufstein várába, mert összeszólkózott *Haller* gróffal, és formális háborút viselt ellene. A Habsburg-párti gróf jajveszékelésére megindult a bécsi gépezet, Wesselényit lázadás címén lefoglák.

- Ha születne egy fiam... - sóhajtott a nagyúr.

- Adná a fennvaló!

- Remélem, kegyelmed nem készül megházasodni?

- Nem, nagyuram, eszembe sem jutott.

- Hogy maradjon több ideje a játszókkal foglalkozni - fejezte be Wesselényi a mondatot. - Azt hiszem, sok dolga lesz velük, a legtöbbjük csak egy-két német előadást látott. Meg kell tanítania őket a színjátszás mesterségére, elméleti dolgokat is magyarázzon, hogy értsenek a dráma és a tragédia titkaihoz! Én erős férfinak látom, lesz hozzá ereje. Természetesen Kolozsvárt kell játszaniuk, hiszen az Erdély fővárosa. Remélem, a város szeretni fogja a magyar teátrumot, s a mágnások is kiveszik részüket a támogatásból.

Késő délutánig beszélgettek. A Kótsi fogadott szekere már hazament, holnap egy zsibói fogattal utazhat tovább Kolozsvárra. Amikor vacsora után bement a szobájába, felhajtott egy pohárka szilvóriumot, és ledőlt a medvebőrre, újra végiggondolta, amit a báróval beszéltek. Megvalósul a játékszín, elképzelte, hogy a nagyúr pártfogása alatt virágozni fog az új intézmény. Elhatározta,

hagy ezentúl még többet tanul, hogy méltó módon taníthasson. Könyveket hozat, van Shakespeare-nek néhány műve, amit még nem ismer. A német és francia írókat is olvasnia kell, azok között bizonyosan talál majd lefordítani valót. Látta magát a színpadon.

Már holnap reggel leborotválja a bajuszát, színész nem járhat divatos ábrázattal, az a fontos, hogy akár csupasz képű kamaszt, akár papot játszik, az arca is megfelelő legyen.

Felugrott a pamlagról, a gyertyát a mosdóállványra állította, és nekiállt borotválkozni. Nyúllábbal dörzsölte a szappanhabot az arcán, kifeszített nadrágszíján fente a kést, aztán nekiállt, hogy megválják a bajuszától. Amikor elkészült, arca elé emelte a gyertyát, és tüzetesen megnézte magát. Mintha előbújt volna a diákkori, gyermekes arca. Megtapogatta a bajusza helyét, és hümmögött:

- Eljegyeztem magam, most már teátrista leszek.

Janovics Jenő

A Farkas utcai színház

(Singer és Wolfner, Budapest, 1941)

részletek

Az első szót a Rhédey-ház színpadán 1792-ben *Kótsi Patkó János*, a Farkas-utcai színházban pedig 1821-ben hűséges tanítványa, *Göde István* mondta ki.

/.../

Mennyi csüggedés és új lendület, mennyi akaraterő és áldozatosság kellett ahhoz, hogy az első magyar állandó színház felépüljön! Egy kétségtelen: tisztán magyar lelkesedésből s közadakozásból épült fel. Főurak és tehetősök pénzbeli segítsége, építkezési anyagoknak természetben való ajándékozása, magyar iparosok ingyen vállalt munkakészsége és szegény napszámosok bér nélküli téglahordása tette lehetővé azt, hogy 1821. március hó 12-én végre megnyílhatott az első állandó magyar színház. És jegyezzük le büszkén, hogy *Kolozsvárnak 16 esztendővel korábban volt állandó, kőből épült színháza, mint Pestnek*. Az is bizonyos, hogy a kolozsvári színház építésének tanulságai, a Kolozsvárott hozott áldozatok és erőfeszítések szolgáltak mintául és követendő például 16 évvel később Pestnek, hogy ott is fölépülhessen a Nemzeti Színház.

(a könyv végéről)

Az új színház már pompázott és ragyogott a Hunyadi-téren. Csodájára jártak kolozsváriak és idegenek. A berendezés utolsó simításait végezték szorgos munkáskezek. A régi színház pedig szürkén, szerényen, megadással várta sorsát a csöndes Belső-Farkas-utcában. Haldoklása is méltóságteljes volt. A betöltött hivatás büszkeségével várta a véget.

Még egyszer felcsillant benne a régi élet. Felragyogott színpadán a régi dicsőség gazdagsága: 1906. június 17-én. Ezen a napon tartottuk az utolsó előadást az öreg színházban. *Bánk bánt* játszottuk. Azt a tragédiát, amellyel igazság szerint 1821-ben meg kellett volna nyitni ezt a színházat.

Engesztelő áldozat volt ez és hódolat *Katona József* szelleme előtt. Katona József ugyanazon a napon született, amelyen az erdélyi magyar színjátszás.

A június 17-iki előadás szűk családi búcsúvétel volt. Erdélynek, Kolozsvárnak búcsúja a vén harcostól. De el nem felejthető, emlékeket idéző, jövőre kötelező búcsú. A múlt és a jövő ölelkezése. A búcsúzó színház végső akaratának beszédes képe. Gertrudis *Jászai Mari* volt, Tiborc *Szentgyörgyi István*, Mihkál *Dezséri Gyula*, Simon Bán *Várady Miklós*. A Farkas-utcai színház régi dicsőségének ezek az élő tanúi ezen a búcsúestén átadták a gazdag örökséget a fiatalságot képviselő új nemzedéknek: *Aczél Ilonának*, aki Melindát játszotta, *Hídvégi Ernőnek*, a férfias és fiatal Bánknak, *Rajnay Gábornak*, a lelkes Ottó hercegnek és *Janovics Jenőnek*, aki Biberachban lépett fel. Emlékezetes előadás volt.